

14. augusztus 19. | **Augustus császár halála**

Szerző: Tarján M. Tamás

14. augusztus 19-én hunyt el Caius Octavianus Caesar, ismertebb nevén Augustus (ur. Kr. e. 27-Kr. u. 14), a római principátus rendszerének első uralkodója, a második triumvirátus tagja.

Octavianus egy lovagrendi származású praetor gyermeke volt, aki Julius Caesar unokahúgával kötött házassága révén létesített rokonságot a kiváló hadvezérrel és dictatorral. Az édesapa gyermeke születése után néhány évvel elhunyt, Octavianus pedig – a források szerint – Caesar környezetében próbált meg érvényesülni: már 14 esztendősen, Kr. e. 48-ban felöltötte a férfitógát, jelentkezett a pontifexek kollégiumába, és – Suetonius történetíró szerint – számos hadjáratára elkísérte nagybátyját. A fiatalember már lovassági tisztként vett részt a polgárháború utolsó, Munda mellett vívott csatájában.

Caesar ekkor figyelt fel unokaöccsére, és a Kr. e. 43-as esztendőre őt jelölte helyettesének, végrendeletében pedig fiává is fogadta. A dictator elleni híres, Kr. e. 44 márciusának idusán végrehajtott merénylet idején Octavianus éppen Epiruszban tanult, de a hírre azonnal hazatért, hogy átvegye örökségét. Caesar egykori veteránjai közül sokan az oldalára álltak, ő pedig először úgy próbált érvényesülni, hogy nagybátyja másik hívét, Marcus Antonius támogatja, mivel az nem hajtotta végre a dictator végrendeletét.

A szenátus mesterkedéseinek köszönhetően, az Antoniuszal szembekerülő Octavianus hamarosan egy táborban találta magát Caesar gyilkosaival, így a Kr. e. 43-as mutinai háborúban ő sietett a bekerített Brutus segítségére. A fiatal hadvezérnek ugyanakkor csalódnia kellett, mert a szenátus a győzelem után háttérbe szorította, és nagybátyja egykori ellenségeire és merénylőire bízta a köztársaságot; Octavianus sérelmezte ezt a bánásmódot, ezért hamarosan kiegyezett Antoniuszal és Lepidusszal, majd légióival megszállta Rómát. A három férfi Kr. e. 42-ben létrehozta a második triumvirátust, felosztották egymás között a birodalom nyugati felét, és hamarosan a keleti részt uraló összeesküvők ellen indultak. A szövetséges hadvezérek Kr. e. 42 októberében, Philippi mellett két alkalommal is legyőzték Cassius és Brutus seregeit, és átvették a birodalom irányítását.

A második triumvirátus tagjai azonban ezután – hasonlóan Caesarhoz és Pompeiushoz – már nem szövetségesként, hanem riválisként tekintettek egymásra: Antonius és Octavianus között már a Kr. e. 41-es esztendőben háború robbant ki, de ezt a konfliktust egy házasság segítségével – Antonius elvette a későbbi uralkodó nővérét, Octaviát – még sikerült rendezni. A két triumvir hamarosan félreállította az idős Lepidust, és a harmincas évek során gyakorlatilag felkészültek a végső összecsapásra. Antonius szerelmi viszonyba került Kleopátra egyiptomi királynővel (Kr. e. 51-30), és keleti terjeszkedéseivel lényegében – Alexandria központtal – egy saját birodalmat épített. Közben Octavianus legyőzte Sextus Pompeiust, Illyriában hódított, és Róma városában szilárdította meg a pozícióit.

A fiatal és ambiciózus hadvezér Kr. e. 32 táján már komoly propagandát folytatott Egyiptomban élő vetélytársa ellen, akit többek között azzal vádolt, hogy cserbenhagyta hazáját, és hasonló lett a barbár keleti despotákhoz. A kampány eredményeképpen a szenátus megszavazta az Egyiptom elleni háborút, Octavianus pedig Kr. e. 31 szeptemberében, az actiumi csatában legyőzte vetélytársát, és –

egy év múlva – meghódította Egyiptomot is. A hazatérő győztes háromszoros diadalmenete már egy új rendszer születését jelentette, mely principátus néven vonult be a történelembe.

Octavianus okult Caesar tragédiájából, ezért úgy gondolta, hasznosabb, ha fenntartja a köztársasági államforma látszatát; mindig ügyelt arra, hogy csak a legszükségesebb tisztségeket tartsa a kezében, és azokat is csak addig, amíg nem boldogul nélkülük. Az első években így elsősorban a consuli méltóságot birtokolta, miközben censori hivatala révén kiostálta ellenzékét, tribunusként pedig biztosította az alsóbb néptömegek támogatását. A Pax Romanát – Róma békéjét – meghirdető Octavianus ezért nem fogadott el egyéb kitüntetést, mint az első polgár, azaz a princeps címet – Kr. e. 23-ban, ebből ered a principátus elnevezés –, de ez is elég volt ahhoz, hogy érvényesítse akaratát, hiszen ő szavazhatott először a szenátusban.

Ugyanilyen látványos gesztust tett Kr. e. 27-ben, amikor minden hivataláról lemondott, és bejelentette a köztársaság visszaállítását; ekkor a népgyűlés az Augustus, azaz fenséges jelzővel ruházta fel. A kvázi-császárként kormányzó „fenséges” princeps okosan számított, mert ő is hatalma csúcán, ám – nagybátyjával szemben – természetes halállal távozott az élők sorából, eközben pedig olyan rendszert tudott felépíteni, ami később több száz évig fennmaradt. Augustus Kr. e. 27 után gyakorlatilag egy katonai diktatúrát hozott létre, melyet a hadsereg és az uralkodó – többek között Egyiptom bevételeivel duzzasztott – magánvagyonra alapozott meg.

A princeps saját kezébe vette a határ menti tartományokat, tehát úgy is biztosíthatta uralmát, hogy közben a senatusnak juttatta a belső provinciákat. Augustus emellett mesteri érzékkel választotta ki segítőtársait is: a feltörekvő lovagrendben – új tisztségek kialakításával – biztos támaszt talált a senatusszal szemben, és rájuk alapozta a köztársasági intézményrendszerrel párhuzamosan felállított saját kincstárat és közigazgatást. Ugyanilyen nagyszerű választás volt Agrippa személye is, aki egyszerre volt Augustus legtehetségesebb hadvezére – ő vezette például az actiumi csatát, vagy a hispániai és illíriai háborúkat –, és az uralkodó jobb keze; a kormányzás során főleg az itáliai és római ügyekben mutatta meg szervezői kvalitásait.

A princeps tehát a köztársasági hivatalok nélkül is képes volt biztosítani a főhatalmat, miközben végleg lezárta a polgárháború időszakát, és valóban békét hozott a Római Birodalom számára. Augustus úgy reprezentálta magát, mint az ősi rend és hagyományok nagy tisztelője, nagy gondot fordított a latin kultúra kincseinek megőrzésére, és – mint mecénás – gyarapítására is. Az első princeps uralkodása igazi aranykor volt az irodalom számára – ekkor alkotott például Horatius, Ovidius, Vergilius, vagy a történetíró Titus Livius is –, de Augustus négy évtizede a képzőművészet szempontjából is kiemelkedő jelentőségű volt.

Az első császár uralkodása a principátus rendszerének megalapozása mellett jelentős hódításokat is hozott: Agrippa, majd a későbbi császár, Tiberius (ur. 14-37) vezetésével a római légiók Pannóniától Germániáig, Arábiától a Kaukázusig számos provinciát hajtottak uralmuk alá. A nagy princeps számára lényegében csak a hatalom átadása okozott problémát: miután lányai születtek, először vejét, Agrippát, majd annak halála után két unokáját, Luciust és Caiust jelölte utódjának, de hamarosan ők is életüket veszítették. Így került előtérbe harmadik feleségének, Livia Drusillának idősebbik fia, Tiberius, aki a germánok és a pannonok ellen is tehetséges hadvezérnek bizonyult. A császár 14. augusztus 19-én bekövetkező halálával végül ő szerezte meg a hatalmat, és később sikerrel megőrizte a principátus rendszerét.